

BUNJEVAČKO KOLO

OMLADINSKI ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST I KULTURU

GODINA III

MART - APRIL 1935

KNJ. II SV. 3-4

Čaša prašnjivom gradu

Dosada jedino idealnom Bunjevcu, koji nije mogao drukčije da svrši, nego metkom u srce.

Sjedim u krugu mladića. Vino se u čašama ljeska...

Spuštam ruku na stol. Drhćućom rukom primam čašu punu bačkoga finog vina. Imam dužnost, da se s čašom u ruci odužim za spomen desetogodišnjice smrti idealnog Ž., koji je potpuno zaboravljen.

Govorim:

Kolege! Unatrag deset godina živio je u našem gradu jedan idealan mladić. Vele bio je vrlo sklon nježnosti, ljubio je mnoge djevojke. Tražio je ljepotu. Radio je neobično, a ipak ostao bez kruha. Rekoh, mnoge je djevojke ljubio, a zatim došla jedna ljepotica i rekla: Moraš biti moj! I bio je mnogo nesretan, jer je nju ljubio, a bilo je zapreka.

Jednoga dana oko podne, a bila je nedjelja, drugovi i njegove poznanice i prijateljice šetali su se na korzou, koketirali, smijali se i tako dalje. on je išao žurno u vidnom odijelu a kupatilo. Tog istog dana uapsio je pismo toj gospodjici, ljepotici, i tako joj se zadnji put odužio. Otišao je u kupku, izvadio nešto iz džepa, nešto je zatutnjilo, nešto je palo u vodu, par uzdisaja — jedan se život svršio...

Ovu čašu bačkog vina čašu kada je nešto palo u vodu, čaša, kolege, tom jedino dosada idealnom Bunjevcu u našem gradu, koji mora metkom u srcu svršiti.

Kolege! Tog mladića trebalo je poznavati. Zatvaram oči na čas i sjećam se: Nekada, godine 1924 zvanično je došao na jednu skupštinu taj mladić. I on je držao govor. Ja, čim sam ga vidio, bilo mi je kao da vidim sebe u budućnosti. Zar sam i sebe gledao kao svršenog gimnazijalca, novinara, i tako dalje?

Čašu kolege, onom govoru što ga je održao, čašu onom momentu kad sam u njemu gledao sebe u budućnosti.

I pitam vas, zar je moguće jednom idealisti provesti vijek u ovom gradu, gdje ti rođena braća sišu mozak, truju utrobu, nastoje svezati kao Prometeja da te cinički grizu i kljuju, da svoj bijes izdovolje. Zar je moguće u našem gradu napisati jedan redak da ti priznadu, zar je moguće reći istinu, a da te ne mrze kao u ono vrijeme Judu?...

Gdje ste, gdje ste? Govorite, nijekajte, potvrdjajte, da idemo napred, da ne stojimo, vrijeme odlazi. Gdje je utočište vizije onoga mladića koji je u ovom idealisti vidio sebe u budućnosti?

Čaša prašnjivom gradu koji othranjuje takve mladiće, čaša
onom momentu kad pomisle na metak, čaša zlatnom peru.

Čašu, kolege, prašnjivom gradu, koji će othraniti idealnih
mladića...

Ispijam čašu a suze teku za pokoj idealnoj druga, koji je
svršio u kupatilu u jednom momentu...

Čašu...

J. OLIKIN

U NOĆI

Kuda izlaziš u samu ponoć
Pesniče, prikazo, je li?
Slame spavaju. Doba je mrtvih.
Kud su te snovi zaneli?

Predugom prugom voz ne prolazi
Jezerom čamac ne plovi
Svetiljke ne gore. Fabrike žute
Duše ti ne mute.

Na jezeru Palić zaspalo drveće,
Voda belinu vila primila,
Na junskome žitu vlaga počiva
Rosa se razlila...

— Nemir me tera. U obmami živim
Sena sam nečije sene.
Koji moram tražiti po noći
Preko njive neprodjene...

Ja jesam pesnik, više no luda
Izmet roda Bunjevaca,
Ja sin ravnice, prašnih drumova
Po noći mi se koraca

I to me ne dira što sve već spava
Barem ću sve zavoliti.
Srce će biti središte veselja
I momačkih želja...

Predugom prugom voz ne prolazi
Jezerom čamac ne plovi;
A dugom njivom prolazi pesnik
Zlatni su mu snovi...

BLAŠKO VOJNIC HAJDUK

SIMON

Ponavljao je onu Kontovu izreku: „Nema slobode savesti u geometriji!“ i čekao je.

Zvao se Simon i voleo je da filozofira na svoj način. Smatrao je da je velika glupost činiti filozofska dela, iako ih skoro sve pročitao još u gimnaziji i gledao je da se svakako obogati.

„Sve što je prošlo to nas se ništa ne tiče“, govorio je on, ali zato ipak treba biti izbirač tako da niko ne posumnja. Treba biti najveći podlac, lopov i lažov, a iskren samo u okviru svoga intelekta a nikako prosipati tu svoju iskrenost na druge.

Obožavao je Dostojevskog, volio Betovena i ljubio Bergsona. Onima je govorio da čovek treba samo da hoće, pa da bude lud a dovoljno je samo pomisao da može da poludi i već će biti na granici ludila. Ljudi treba da smatraju da su najpametniji i onda će najbrže doći do svoga cilja.

Pre ovog uverenja beležio je u svoj dnevnik impresije dana i verovao je da će postati čuven čovek samo zbog toga dnevnika. Pisao je svako veče do kasno u noć šta je ko rekao i šta je trebao da kaže i pravio je poredjenja sa pametnim i glupima, lenjima i vrednima, savesnim i nesavesnim. Plašio se da ne učini ništa na štetu savesti i bio je pošten do krajnosti.

„Griža savesti to je najveća kazna za svakog čoveka i teško onome koga ono povija“, bila je njegova jednodnevna rečenica. I on je verovao u to sve dok nije „postao pametan“, sve dok mu se „mozak nije prosvetio“. Zatim je počeo da cumnja.

„Mi poznajemo radost tek kad zgrešimo“, pisao je on. Oskar Jald koji je zauzimao vidno mesto medju njegovim ljubimcima, naveo ga je da zabeleži onu njegovu izreku: „Grešnik se mora kajati prosto stoga što inače ne bi bio kadar svatiti što je učinio“. I on mu je potpuno verovao.

Proključao je svoju uspravnu savest i počeo da se njom igra kao žongler svojim drvenim lopatama „Treba probati! Sve treba probati!“ iškrabao je svaki list svoga dnevnika.

Prestao je biti uredan, prestao je da čuva svoju savest i prestao je da veruje da su drugi pametniji od njega. Treba nešto uraditi! Treba probati!

Teško je zgrešiti a biti svestan toga greha. Zaparno i umorno leto je prošlo i zblžavala se jesen kao blagi poventarac u najvećoj žezi. Osećalo se da dolaze svežiji dani i grudi su se nadi-male a mozak je tražio rada, tražio delatnosti. Njemu je dosta bilo odmaranja i lenjstvovanja za vreme dosadnih letnjih dana i sad je trebalo zapeti, treba nadoknaditi ono vreme što je prošlo u brćkanju po morskim plažama, šetnjama kroz brda i borove šume, trebalo je raditi, raditi i samo raditi.

Tela su bila jaka mozgovi odmorni, a želja i volja čvrsta

kao iz granita iskresana. Svuda se osećala živost, svuda se osećala napetost i dinamika. Simon je bio „zdrav“.

Izišao je iz ludnice u vreme kada se ulicama motao i kovitlao miris kestinja i marona i kada je vreva djaka i studenata sa knjigama i skriptama ispod miške, parala uši i dražila njegovu erudiciju. Teško je grešiti a biti svestan toga greha i on se zamislio za trenut.

Njegovo telo oporavljeno u zavodu izgledalo je kao u Ruslema. U njegovim žilama je teklo proleće i on se osećao čio i pun poleta kao devojka okupana pred svoju prvu bračnu noć. Očekivao je da će se nešto desiti ali nije znao šta. Teško je grešiti i biti svestan toga greha. I on se odlučio.

Seo je na voz i dok su točkovi vagona pevali svoju jednoličnu pesmu, on je sanjario o studentskom životu, o nauci, o slavi, o svojoj divnoj budućnosti jednoga žurnaliste ili diplomate. Teško je grešiti a biti svestan toga greha. I on se rešio da ne čini više nikakve gluposti.

To večer on je zabeležio u svoj dnevnik: „Gluposti je lako činiti u životu. Treba biti pametan, treba biti svestan onoga što se uradi i onoga što se hoće da uradi. Mi svi mislimo da imamo pravo da radimo što hoćemo i kako hoćemo, ali je to pravo ograničeno. Od sad ću se uvek držati takvog pravca koji će biti racionalan i siguran“. I on se držao toga.

Kad god mu je dolazilo da klone, on se trzao i govorio samom sebi: „Ne! Ne smeš biti takav! Ako popustiš sada, bićeš kao drugi ljudi. Oni su isto tako dogurali dotle i ti i zbog toga što su u tom trenutku popustili, verujući da dobro rade, ostali su onakvi celog svog života. Napred! Samo napred!“

Upisao se na Pravni fakultet i stanovao je sa jednim popovim sinom u istoj sobi studentskog doma. Radio je dan i noć, gladovao je od jutra do večera i od večeri do jutra. Raditi, raditi i samo raditi! I on je radio, neumorno radio.

Davao je instrukcije, tumačio je svojim kolegama svakodnevne lekcije i čitao je sve što bi mu dolazilo do ruku. Na njegovom stolu se nalazile knjige kao pred nekim drevnim filozofom, i kad god bi ga posećivale kolege, oni su ga ismejavali i nazivali pesnikom, filozofom a vrlo često i modernom ludom.

Ali on je sve to primao sa jednim čudnim i zagonetnim osmehom koga nije mogao da rastumači i dalje je učio i posećivao predavanja, radio za druge, pročitao sve dnevne listove, pre vodio sa francuskog i nemačkog, dopisivao se sa jednom Madjaricom na majdarskom i svakog dana je nabubao nekoliko engleskih i talijanskih reči. Raditi, raditi i samo raditi!

Proleće je raširilo svoja divna krila i šarenilo se pružilo kao ćilim izatkan njenim prstićima mlade čežljive Piroćanke. Jorgovani, ljubičice, zumbuli i zove odizali su mirisom pupljenja i mladosti i sve je vrvelo i kiptelo u jednom naosu, u jednom vrtlogu koji se naziva — budjenje. Sunčevi zraci su se preivali kao od sjaji bezbroj ogledala a Simon se smeškao osećajući kako mu struji žuborom krv kroz vene trošene napornim radom.

Proleće je došlo.

Martovsko i majsko sunce razbudilo je u Simonu jednu certu koja je bila već dugo kod njega uspavana. Od kako mu je mati umrla on je zaboravio na sve nježnosti i radosti života i jedino što mu se uvek namećalo to je — rad. Raditi, raditi i uvek raditi kod njega je značilo uspeti. A on je hteo da uspe.

Njegov sobni drug koji je primao dvostruke obroke za svoje izdržavanje retko kad je bio u sobi. Prilike za izlete bile su izvanredne a on nije hteo ni jednu da propusti. Simon je dobivao bezbroj poziva na izlete, na sela u bioskop, u pozorište, na koncerte i operu, ali on je sve fino i učtivo odbijao izgovarajući se da je vrlo zauzet ili eventualno bolestan. „Što se koga tiče da ja nemam novaca“ mislio je sedeći za svojim radnim stolom. Vreme je prolazilo.

Nikoga nije hteo da moli, nikome se nije hteo da nuži, i verovao je da može sam da se izdržava bez ičije pomoći. U grudima je osećao da ga nešto probada, ali „to je kazeb“ ili „umor“, tešio bi se on.

Proleće je došlo i Simon se zaljubio. Zaljubio se u jednu svoju koleginicu koja je bila suviše bogata, suviše lepa i suviše „fina“ da bi mogla razumeti njegov osećaj i njegovu duboku iskrenost.

Razboleo se. Lekar je konstatovao — katar! Položio je sve ispite i zaražen životom on je pobegao u njega.

Senka, jedna ogromna senka se kovitla za njim i on je plašio. U dušu mu se zavukao ogroman strah i bojao se svakog iznenadnog šušnja. Strah ga je svestio o sebi, o svom postojanju, o stvarnosti i o sredini u kojoj se nalazi. Želeo je da se negde skrije ali nigde nije mogao. Želeo je mir, tišinu i ćutanje, većito ćutanje, ali je ipak jurio u vrevu, u gradsku buku i sale gde su odjekivali saksofoni i bubnjevi džaza.

Da tamo! Tamo se ne vidim, tamo ne čujem svoju zlodušnu savest i tamo ne osećam da mi srce tako glasno i tako jako kuca“.

Kad padne noć, on luta ulicama, poljima, šumama i groblju i šapuće: „Nema duhova! Ne! Ne postoje djavoli!“ i jurio je jurio.

Njegova duša i njegovo telo su se pretvarali u avet ali on je svestan da aveti ne postoje. Smatrali su ga ludim ali on je bio svestan da nije. Ljudi su begali od njega a majke su plašile svoju decu vičući: „Bežite evo ide ludi Simon!“ i deca su ćutala i begala.

Svet je verovao da je lud jer je to jedna žena rekla, a druge prihvatile. Svet se sklanjao od njega onda kada mu je bio najpotrebniji i on je bio sam. Potpuno sam! Lutao je, lutao i mislio. A zatim jednoga dana u crkvi kada je bila puna sveta on je izviknuo: „To je laž! To je laž!“ i svet se zgranuo.

Došli su ljudi puni vere i molitve, uhvatile su ga ispod ruke i odveli u ludnicu čvrsto verujući da čine samo dobro delo i ugodno Svevišnjemu Gospodu.

„Da, ja sam morao da ćutim, i ućutao sam. Lekari su rekli

da imam potres mozga i veliku duševnu depresiju“ i ja sam u to verovao. Verovao sam i počeo sam prvi put da verujem u nešto posle mog rastanka sa Verom“.

Zatim je seo i završio svoj dnevnik:

Film, romani, pozorište i druge knjige stvaraju danas sasvim drugog čoveka. Da ljudi ne pročitaju ni jednu knjigu gde se crta život i karakter, možda bi bili sasvim drukčiji a da ne gledaju film postali bi stalniji. Posle svakog filma ja sam želeo da budem kao glavni junak a mnoge žene i devojke su se ponašale kao glavne junakinje.

Čovek mora da zna kako je poljubio i što je rekao Ramon Novaro svojoj miljenici u ovom ili onom trenutku jer to traži od njega njegova žena, od mladića njegova devojka, od gospodina dama. Moj kolega koji se posvajao sa svojom „dragom“, i ona ga dugo nije htela da gleda bio je prinudjen da joj napiše note iz filma „Das Lied für Dich“ time mu se ona zaista osmehnula i što više molila ga za izvinjenje što je prema njemu bila toliko okrutna i nemilosrdna. Zaista kao na filmu!

Tri dana sam ubica, pet dana sam čuveni doktor, jedan dan sam pastir, nedelju dana sam veliki sportista. Postajem nježan, dobar i slabić, postajem grub, neotesan i nemaran i sve to zbog nje, sve je to Ona želela.

Najzad, ja sam se rasuo u doktore, milijunaše, pastire, ubice i lapaše i jedino što je ostalo od mene, to je tuberkulozni student!

BORA KOVAČEVIĆ

DA LI ME RAZUMETE?

*Da li me razumete?
Vama sam, ljudi, dao sve,
A sada je pun kletve
Sav ovaj život, kao smeh.*

*Zar je to postalo od moje ljubavi?
Ništa niste primili od mog požrtvovanja?
Ostalo mi je samo: plač i jadi
Radost i ljubav su sada teška kajanja.*

*Radite šta hoćete i šta vas je volja,
Ali ćete se jednom tužno setiti,
Da vam se ukazala nekad sreća bolja
I ko vam je bio dobrotvor jedini.*

LAZA STIPIĆ

Fabrička sirena

Tu-tu-aah...

U sobu mi dopire čudan, plačan glas
Sirena fabrike tik kraj moga doma.
Umoran glas, kao da je dah
Ogromne zgrade,
Ili uzdah
Rulje, pogurene, premorene
I slomljene.

Jeziv je glas te fabričke sirene.
Otegnut kao vapaj radničke dece
I mukao, kao prigušeni njihovi krici.
On je bol onih, koji bi hteli da rade,
On je umor onih, koji rade.
On je plač sušičave žene
I najjezovitiji, najefektniji,
Poslednji stih balade
O sudbini malih ljudi,
Koji stanuju u mojoj
Beskrajnoj ulici.

Ti si jezivi glasu:
Kašalj krvavih pluća
Onih, koji više pod tvoju senku
Ne mogu da se vrate.
Ti si za hlebom
Molitva vruća
Mališana bez tate.
Ti si razbludni kikot
Direktorovog sina,
Koji studira na Sorboni.
Grli neku ženku
I iz kristalnih čaša pije
Luksuzna vina.
Meni se čini i krv iz umornih,
Mršavih radničkih vena.
Da li mi se čini,
Ili mi to priča
Plačna
Fabrična sirena?...

Naslonjen stojim na prozor i gledam
Široki put.
Po njemu gazi kolona
Ljudi, dece i žena.
Drugova mojih, iz ulice moje,
U kojoj kraj svakog drveta

*Po dva besposlena stoje
I brige, gladi i dane broje,
Koji im donese očaje nove.
A jeziva fabrična sirena
I dalje tuli...
Nje kao da se ne tiče
Glad i sudbine ove...
Ne, jer i ja duboko u sebi
Osećam da mi taj glas viče
I na nov, svetliji put zove...*

JOVAN MIKIĆ

LEDENA VILA

Zimska je noć. Tmina je već svojim crnim krilima pokrila veliki snježni veo. Duboko spava ukločena zemlja pod smrznutim snijegom. A mjesec sad pokaže, sad sakrije svoje blijedo lice iza raskidanih oblaka i motri studenu okolicu. Sve je u dubokom snu.

Neki čovjek od snijega stoji sam te bulji očima u daleku tminu. Sam. Bijeli čovjek u bijeloj noći. Sve je pusto. Pusto je i na brežuljku, gdje su još prije nekoliko časova, sve do sumraka igrali nevini dječaci. Tada je sve onilo od njihova veselja. Kad je pak noć spustila svoj crni veo, ostaviše dječaci i brežuljak i bijelog čovjeka, te sada već slatko snivaju pod toplim pokrivačima.

U malenoj sobici neke siromašne kuće brižne ženske ruke namještaju nježno jastuke milog bolesnika. Tankim glasom započe dječak:

— Majko moja, slatka...

— Što ti je, sinko moj?

— Tako mi šumi u glavi, tako me boli... ovdje unutra... Majko slatka...

— Dragi sinko! rekla sam ti, jel', da sam ti rekla... Vidiš, zašto nijesu onda došao kući na vrijeme? Jako te boli glava? — Samo teški uzdah odgovara na pitanje. Maleno slabašno tijelo potrese vrućica.

— Pričaj, pričaj mi nešto slatko, molim te — uzdiše dječak. Medjutim ga obuzme klašalju puhi, hrapavi kašalj.

Majci se pričini, kao da čuje, kako padaju teške grude na sitno tjelešće. Ah, teško je gledati opadanje lišća, slušati šum jesenjega vjetra i uzdah mladog dječaka... Alaje tužno gledati, kako cvijeće vene!

— Bože! Ne govori više, sinko moj! Gospodin je liječnik zabranio... Spavaj, bolje će biti, pokrij se dobro... Liječnik je rekao, da će noćas nastupiti kriza — sine misao u glavi majčinoj.

— Pričaj! — moli je dječak.

Lijepa žena podje preko sobe, namjesti jastuk dječaku i počne pričati.

Daleko na sjeveru, u domovini silnih vjetrova, gdje mjesto voća rodi led na drveću, a na polju cvate ledeno cvijeće, u velikoj studenoj šumi stanovala je Ledena vila, kći starca Studenoga. Krasna bijaše vila u bijelom odijelu, a bijelo joj bijaše i lice, tijelo poput roze u zoru, čame joj oči poput prolijetnog sna, smiješak joj — raj.

Svatko je ljubio mladu vilu, imala je svega, što joj srce zaiskalo, divne ledene zvijezde, da je zabavljaju, ali se ničemu nije znala zaista radovati, jer joj i srce bješe od leda. Kad je pak nitko nije vidio, sakrila se u najtamniji kut ledene palače, da se tužna isplače.

Najveća joj bješe zabava, kad je upregnula jelene u saonice svoga oca te prohujlia šumom natjecajući se s vjetrom. U razuzdanoj trci rasplela joj se zlatna kosa, a ona je na smrt ogonila jelene. A podanici se krstili gledajući mahnitu trku.

Jednoć, prigodom takve trke, nadje na nekoj strmoj stijeni golupče napola smrznuto. Začudo, ledeno se srce vile otkravilo, ona je malo golupče uzela k sebi, odnijela ga kući i brižno njegovala, ali golupče nije moglo progledati. U tuzi je cjelivala golupče, a od njezinih ledenih cjelova svagda je usnulo sirotno ptiče. Tako je pod ukočenim krilima našla crveno pismo. Radoznalo, dršćućim prstima, otvarala je pismo, što je ptiče namrtilo — a što je našla u njemu? Bijeli, uvenuto ljiljan, što joj ga poslao Istočni kraljević za uspomenu. Jednom, kad je kraljeviću bolovalo srce i on je tražio za nj lijeka, stiže mu glas o prelijepoj Ledenoj vili i o tuzi njenoj, on uputi tužnoj vili najmilije svoje golupče s crvenim pismom i slatkim pozivom, da dodje k njemu iz ledenog svijeta u tople nizine.

— Majko slatka, uzdiše dječak. — Majko, majko, tako me štiti, tako me bole prsa. Majko, ja ću umrijeti.

— Ali sinko moj, kako možeš takvo šta govoriti?..

— Žedan sam, pio bih vode.

Majka ustane, kradom stare svoje suzne oči i poda za-
traženu vodu.

— Hvala, više ne trebam, vrlo bih želio spavati... Na te
mu riječi zablistaju oči i on progovori: — Majko, zašto je bilo
od leda srce kraljeve kćeri?

— Zato, što je živjela u domovini leda, sinko. Tamo je u
svakog čovjeka srce od leda.

Bolesnik se uznemiri, htio bi govoriti, ali ga zahvati ka-
šalj. Naglo se digno, sjedne naslanjajući se na majku i pokaže
prstima u tamni kut:

— Majko, gledaj, tamo se vozi Ledena kraljica, tamo leti
golub, bijeli golub, o zašto ga cjeliva? O zašto?

— Nema tamo nikoga, sinko, ne ustaj, legni lijepo.

— Majko, kaži mi, znadu bi ljubiti oni ledeni ljudi?

— Jest, sinko, znadu, znadu... Ali ne raspitavaj se to-
liko, spavaj, mališu moj. — Dječak se trgne, oči mu zablistaju,
a on buljeći u tamni kut i lomeći rukama klikne:

— Ja sam golupče, to bijelo golupče... Eno hitte jeleni,
dolazi ona, ledena kraljica... Već je ovdje, već me grli, osje-
ćam hladni joj dah... Majko, sad me je cjelivala...

Majka plačući privine k sebi bolesnog mališa. Dječak se
nasmije te progovori:

— Ne plači, majko, ne plači... Gledaj, došao je, osjećani,
ovdje je taj Istočni kraljević... Ovdje je... došao je po mene
... Istočni... Kraljević..

Zatim nesvijesno padne na jastuke, nekoliko tužnih uzda-
ha pa opet grobna tišina. Majka grčevito proplače:

— Sinko!... Što je?...

Vjetar hujeći lupka po prozorima.

Mirna je noć. Snijeg se u tmuni bijeli. Gluha je i mirna
noć.

Bijeli čovjek na brežuljku stoji postojano poput mramor-
nog kipa. Kroz raspršene oblake kao da je prohujala neka ma-
glena slika. Molitva, dršćući uzdah ili čista djevičanska duša?
Sjena andjela ili djavla?

Te su se noći novomu drugu veselili andjeli na nebu.

Ž. V.

Grozdovi jorgovana

*Dufla grozdovi u bašti pravnog fakulteta
Sanjaju o nimfi, da ih metne na njedra.*

*Sjećam se sijelo je bilo. Nas dvoje podjosmo u baštu
Ja, sin ravnice, Ti, kćer bregova silnih.
Stazom smo se ticali krošnja. A tamo,
Iza naših ravnica umiro je dan...*

Grozdovi

Pjevaše mu posmrtnicu ko snovi...

*Nekad, kćerko bregova, bio sam bolestan
A mlad ko ovi
Zreli grozdovi
I čeznuo sam djevu ko Ti!*

*Nekad, sjedio sam kod kuće, izvan grada
Vjetar me svakoga dana našao istog,
Noć me uvijek požalila...
A sada, kćerko bregova,
Puna snova,
Sjeti me onih dana i noći
Kad mi mladost prodje
— Daj da Ti poljubim oči,
U jorgovana samoći!
Zar ne znaš za ljepotu rasvatanog proljeća
Kad želje kipe,
Kad mirisi sipe,
I ulaze u prsa,
I sve je otmenije
I tiše
Ko elegijske lagane kiše?...*

*Nekad sam čeznuo Tebe kada si daleko bila
A sada, kad si uz mene, i bereš jorgovana grozdove
Misli moje po Tebi, nad Tobom plove...*

BLAŠKO VOJNIĆ HAJDUK

Zaboravljena legenda ...

U vrijeme ono velike misli ovladaše umom svemogućega Tvorca. Umornim očima Njegovim dosadi lutati po praznom Svemiru i jer ne imadjaše gdje oka skloniti Svoga dodje na veliku zamisao da okuša stvaralačku moć Svoju stvorivši nešto. U svijesti Njegovoj tek začeta misao sinu, odjednom u punom sjaju, i toga trenutka vidje On djelo kraju privedeno a već sljedećega se pokaja i za samu pomisao, no, tjeran radoznalošću savladan stvaralačkom čežnjom, ostvari namjeru Svoju. I tako postade Svijet.

— A zemlja beše bez obličja i pusta, i bješe tama nad bezdanom i duh božji dizaše se nad vodom. I reče On neka bude Svjetlost, i bi Svjetlost... Opet reče Bog: neka pusti zemlja iz sebe travu, bilje što nosi sjeme, drvo rodno koje radja rod po svojim vrstama u kojem će biti sjeme njegovo na zemlji. I pusti zemlja iz sebe travu, bilje što nosi sjeme po svojim vrstama i drvo koje radja rod, u kojem je sjeme njegovo po njegovijem vrstama. I vide Bog da je dobro.

Zadovoljan i raspoložen razmišljaše Tvorac dalje o tome kako da tu ljepotu još nečim uveliča. A razmišljaše dalje glasno:

— Kome sam ja svu ovu ljepotu stvorio. Zar djelo uma moga naprazno da ostane. Daj da stvorim nešto pametno, što će se djelu mome diviti, razumjeti ga, i mene kao svoga Tvorca veličati...

— Da načinim čovjeka... Po obličju svojem, kao što sam ja, koji će biti gospodar od riba morskih ptica nebeskih i od stoke i od cijele zemlje i od svih životinja što se miču po zemlji. I bi čovjek...

Veliki Tvorac je triumfovao. Stvorenje netom stvoreno podari umom velikim i tijelom ga učini Sebi sličnim. I još reče:

— Evo, dao sam ti sve bilje što nosi sjeme po svoj zemlji i sva rodna drveta koja nose plemeniti rod, to će ti biti za hranu. A svemu zvjerinju zemljačkom i svim pticama nebeskim i svemu što se miče na zemlji i u čemu ima duša živa, naredio sam da ti služe, budi im svima gospodar. I bi tako. Tada pogleda Bog sve što je stvorio i sve bješe veoma dobro...

Lutao je čovjek po raji zemaljskome od jednog mjesta do drugog i divio se umnom uređaju njegovom. Lutao je kroz gore i dubrave, slušao zuj čela i pjev tica, pio vodu sa bistrih izvora a hranio se mednim plodovima zemaljskim, uživao je u purpurnoj zori diveći se božanskom izlasku Sunca i razmišljao je gledajući o sili koja stvori sve to!

Medjutim vrijeme je neosetno prolazilo, bijeli je dan narizmence carevao sa crnom prijateljicom svojom, potoci su i dalje šumno proticali kroz u kamen usječena korita svoja. Slavuj

su i dalje dočaravali u lugu svoje najljepše natpjeve. Cvijeće je i dalje cvalo, mirisom svojim opijalo, zlaćane veselo se igrahu u kristalnim jezerima sa obalama utonulim u bujno zelenilo. A čovjek? ...

Od nekog vremena sva je ta ljepota za njega suvišna i sve mu dosadno posta izuzev hladnog povetarca koji milovaše čelo njegovo. A uzrok?

I sam se čovjek uzalud trudio da na to pitanje odgovor da.

Što je vreme dalje odmicalo, bivao je čovjek sve tužniji, više ga ništa nije zanimalo i ne mogaše ga više ništa razveseliti.

Medjutim.

Svemogući Tvorac se reši da pogleda Svijet. Poprimi priliku staroga čovjeka i sidje na zemlju. Pogled mu prvo zape za ogromne stoljetne dubove, došavši pod njih, divljaše se veličini njihovoj. Zatim je pošao dalje. U krasnome lugu bijaše očaran cvrkutom ptičjim i prolazeći pokraj jednog džbuna spazi na zemlji tiče, dohvativša ga, stavi ga u gnijezdo, i gle, bijaše u njemu još tri. Preko usana Svemogućega Tvorca predje osmjeh zadovoljstva i sve bijaše takvo, kakvim ga je On u početku zamišljao.

Šetajući se tako zadovoljan dodje u jednu dubravu. Bistar izvor je šumio a u bujno zelenilo utonula kolibica ukaza se pred očima Njegovim. Pred kolibom na velikom kamenu, podlakti se sjedjaše — čovjek. Baš ga je u tom času ponovo savladala melanholija i tužne mu se misli rojiše po glavi Svemogući Tvorac, vidjeći ga onako tužna, polako mu se približi iza ledja i kako bješe Svemoguć i Sveznajuć; očima svojim gledaše po duši njegovoj. I gle, bješe zdrava kao i sve ostalo, samo na desnoj strani tijela njegovog, odmerenim se ritmom micaše ognjem okružen mišić jedan. Tvorac se htjede približiti čovjeku no spotakne se nogom o kamen. Čovjek se trgne i primjeti Ga.

Mir s tobom i duhom tvojim, kakva te briga mori sinko, kakav ti je teret na duši, reci, povjeri mi se!

Tim riječima oslovi Tvorac čovjeka.

— Čestiti starče ne znam te ko si i još ne vidjeh stvorenje tebi i meni slično, no poslušaj jade moje i ako možeš pomози!

Čovjek ne prepoznav Tvorca tužnim mu glasom pričaše:

— Od kako sebe pamtim bijah zdrav i veseo, lutah po raju zemaljskome i divih mu se, vidjeh sve ljepote njegove i bijah zadovoljan. Ali... od nekog vremena nemir i čudna žudnja neka uvuče se poput crva u dušu moju te oduze mir i san tijelu mome. U ranu zoru, kada Sunce navijesti skori dan i kada se cijeli Istok zažari rumenom svjetlošću... osjećam čežnju, osjećam čežnju kada njeseo plovi svodom nebeskim, osjećam čežnju... osjećam da sam na ovom Svijetu vrlo osamljen...

Svemogući Tvorac vidjevši odmah kobnu grješku što ni kod jednog stvorenje dotle stvorenog nije učinio, polako rastvori pest svoju i gle, držaše na dlanu Svoje čovjekovo srce.

Sad ga gladahu obojica. Ono se odjednom zažari, jarka ga rumen oblije, poče se grčevito stezati i širiti dok od jednom plane

jarkim ognjem. Iz dima što se poput ružičastog oblaka dizao, strujaše jak i opojan miris od koje ga čovjek klone na ruke Tvorca koji ga položi — spavajućega — na zemlju. Položivši ga, rastvori grudi njegove i stavi u njih Srce, sada već umireno, a posegnuv nešto dublje, izvadi iz unutrašnjosti njegove bijelu jednu stvar. Zegledav se u nju, izgovori nekoliko riječi i položi kraj spavajućega čovjeka — Ženu.

Sada odstupi Tvorac od njih nekoliko koraka i gledajući ih zadovoljno, vine se put visina u carstvo Svoje ..

GUSTAV BREŠĆANSKI

Devojka u crnini na groblju

*Danas, kada se sunčano kandilo gasilo na zapadu.
Ja sam na groblju
Razmišljo o Sreći.
Bilo je tiho, mračno, svečano.
Krstovi su izgledali kao da pružaju ruke za srećom...
Visoki jablani,
Divlji zeleni kesteni i žalosne vrbe,
Sve je to bilo mirno — tiho.
Ruže su razlevale miris oko mene.
A moje grudi opojene
Mirisom ovim,
Drhtale su kao listak,
Kada ga lahor iz tihog sanku budi...
I tu na groblju, u divljem miru,
Kao neki izraz sirotinje bedne
Stajala je devojka u crnini,
Kraj nove grobnice jedne.
I devojka u crnini počela je da plače.
Prvo polako — jače i jače.
Dok je devojka u crnini plakala
Na groblju
Pod tamnosivom sadrenom sisom
Majka kišica počela je da plače posmrtnu sivu pesmu,
Bez napeva, bez nade.
Bolesna se devojka ukloni
Ispred kiše ko snovi...*

FRANJO BAŠIĆ

Jablan će pričati . . .

Sunce je lagano sušilo rosu, koja je nestajala s trave kao što nestaju zvezde jedna po jedna s jutarnjeg neba. Drveće šibano vetrom dostojanstveno se klanja svojom mladom, tek prolistalom krunom ranom proleđu. Između dva reda starih jablanova na drumu stupa jedan stari čovek sav u dronjcima. Glavu je spustio na razgoljena prsa koja izdaleka izgledaju kao bela zakrpa na prnjama. Starac podiže umorno sedu glavu i pogleda mutnim pogledom u daljinu, zatim mane rukom i promrzi:

— Sigurno neću stići!

Tužno nastavi put, a noge mu drhtahu i klecahu. Podje prema jednom jablanu i legne u hlad, stavi ruke pod glavu i zamisli se. Misli su mu se vrzle po glavi, a kad je bio ih pun, počne glasno govoriti:

— Hej, stari jablane, kad sam pošao od kuće bio si mlad kao i ja. Sada si ti jak iako si ostario, jer si živio i živiš u suglasici s onom od koje zavisiš, sa zemljom. Ti je djubriš kad ti lišće opadne. „Čuvaš je od suše svojim dugim hladom, a ona te ne ostavlja gladnog i žednog. A, ja? Ko je mene hranio? Kome sam ja radio? Onom koji je živio iz ploda moga znoja i mojih suza? Da onima! Ptice, zar niste sretne, jer ne zavisite ni od koga, jer ste slobodne? A zar sam ja bio slobodan, u onom paklu, među neljudima, u fabrici? Zar sam ispunio i da li ću ispuniti ono: Svi imaju pravo na ljudskoprstojan život? O, ne!

— Sudbino, što si tako nepravедna? Što zgreših? Celog veka hrnjah i sada, kada se vraćam u rodno mesto, umirem ostavljen na putu u hladu brata jablana, koji sada pomalo šušti, ali, ako se ovde jedan život svrši, pričaće okolici o sedom starcu, o bledom licu, o očima koje nisu gledale plavetilo neba, o rukama koje nisu dragale kakvu lepoticu, o ledjima koja tek za teret znadu . . .

Starac pokuša da se ispravi, ali teret prohujalih desetina godina provedenih u neprekidnoj borbi za opstanak, za kruh, oboriše ga. Zaplače. Plakao je dugo dok nije zaspao. Sanjao je ugodan san. Staračke su se usnice razvukle na smešak. Sanjao da je ručao sa svojim šefom. Šef nije više vikao na njega. Naprotiv, mnogo ga je služio i vino točio. Okretao se na tvrdom ležištu. Disanje postane brže. Lakše. Starac preminuo. Nije dočekao da vidi rodno mesto, rodjake i poznanike. Ležao je pod jablanom, koji će još dugo živiti i pričati šumeći pticama tužnu kob jednoga mladića, pošao je u svet s najlepšim nadama, a vratio se star i nemoćan, da umre u njegovom hladu.

Da priča . . .

STEVAN KOLAR

Nisam smeo

Ima samo jedna, ko ljubica plava
Odavna je bila moja ljubav prava,
Samo reći nikad ja joj nisam smeo,
I ako to često učinit sam hteo.

Ljubio sam jednu, a možda i više
Ali srce samo za njom mi uzdiše,
Jer tako je lepa, nežna poput cveta,
Mome srcu draža od celoga sveta.

Šta bih dao za to da znadem šta misli,
Kakvi su joj jadi srdašce pritisli,
Jao ako misli: Onaj samo laže
Što meni reć hoće, stoput drugoj kaže!

Kako bih joj tada, rado kazat hteo:
Ja te ljubim ali reći nisam smeo,
I baš zato veruj, što reć nisam smeo
Da jedinu tebe od uvek sam hteo!

GUSTAV BREŠĆANSKI

Bol života

Kroz vene mi pljuska bol
I zarežena krv detinjstvom sreće.
Glava me boli prošlošću i budućnošću,
A misli me spopale duge
Oči mi vide, lice, osmeh, usne,
Lepotice i samo, žene, žene...
Zbog toga me boli život
I tuguje nad lešinom punom strasti
Zaražene vene.

BORA KOVAČEVIĆ

NA VJETRU ŽIVOTA

(Posvećeno djevojci bez srca)

VIII.

Zrije žito u proplancima, pjevaju ptice, njišu se grane i djeca trče i pljeskaju ručicama i zvone im srebrni glasići kao zvonce pri službi Božjoj. Mlade žene nose vodu, njedra im se njišu, oči svijetle i gore kao plamen, a za njima vjetar provejava, momci uzdišu i nabijaju šešir na oči i dugo gledaju u otisnute stope u pijesku...

Večer je dotakla i upalila svijeće po sobama, ljubav je izmamila djevojke na ulicu i povela ih pjesmom i smijehom mladalačkoj obijesti.

Sada je pod selom zasjela tišina, prislonila glavu na grudi rodne zemlje i sluša kako joj bije srce i kako joj zbore djeca.

Vrbe su kao božićno drveće na prazničkom stolu i misle na vragoljaste i nestašne oblake.

Sjedim pred kućom na klupi i mislim kada li ću ugledati ljepotu života kao što su lijepe dječje oči, kada li ću se nasmijati djevojci dugo iščekivanoj; hoće li mi sazreti nade i želje kada sazrije žito u polju?

IX.

Bijeda i sirotinja pritisnula je seljačke ruke, sada im je neimaštvo sestra a nezadovoljstvo brat. Kretnje su im tiše i izgleda da se boje i svoje sjenke. Porez ih je ispilio, usjev slabo urodio, kiše su poplavile nadanja i želje skromnih srdaca i sada im je umor u pogledu i u mislima...

Djeca pište kao gladna godina, majke ne smiju da ih otvoreno pogledaju nego ih zavaravaju šarenim lažima, djevojke zanemariše svoje lice i kose, momci nose pokrpane haljine i stide se sebe samih...

Zamukoše pjesme milopojke, snuždiše se kuće kao starice u zovu i crna slutnja slegla se nad selom.

Burazi škripe, blago strahom gleda prema livadama a je ziva večer silazi s brda da zakuca na vrata selskih kućica ..

Vraćam se kući tužan i neraspoložen.

X.

Uskrs je! Uskrs je!

Sve se veseli nečemu što ima da nas razveseli, svi se smiju nekome koji treba da nas nasmije, ali ja ne vidim kome se raduju i zašto se zapravo smiju.

Uskrs je!

Sunce je nad brazdama krupno i podatno, vrtovi su oze-

lenili, djeca su istrčala na vetom izašla travu kao što moje želje izadju u večer, a ja bacam svoj stari kaput i silazim na rijeku.

Čujem da svaka travka kucka, da svaki prut lista, ali u meni je još zima, u meni su još sniježne vijavice, putevi su zapali te valjda radi toga mi Uskrs nije mogao da dodje. Ali ja ću otvoriti sva vrata u sebi, razagnat ću lijeve vrane sa grana životnog iskustva, poći ću na brijeg, zagledat se u daljinu i domahnuti nikom prolazniku da svrati u moj stan te da se porazgovorimo o sitnim radostima, da popijemo slatku kapljicu nametnute dosade i da si uzajamno zaželimo Uskrs!..

Putniče, ne prodji kraj moga stana a da mi ne svratiš, jer bih ja dugo gledao za tobom i od dugog gledanja zamutile bi mi se oči te možda ne bih primjetio ni radost tvojeg uskrsnuća!..

Uskrs je!

Ja bacam svoj stari kaput i silazim na rijeku...

XI.

Njeni su prozori osvijetljeni i otvoreni. Zastajem, podižem glavu, ali ništa ne vidim do svijetlo žarulje. Čujem smijeh, pjesmu i glasove glasovira, koji kao sevdalija u proljećne večeri, lutaju po sobi i dopiru do mene i ulaze u moju dušu.

To je ona, to je ona!

Naslonim glavu na hladan zid, kao što je ona hladna prema meni i slušam pjesmu i sviranje. U mraku plače nečije djetete, psuju radnici i noćne djevojke nude jeftinu ljubav a ja kao opijen stojim i ne mičem se.

Pjesma je vesela kao ptice pri povratku u domovinu, ali se prelijeva u tugaljivost i čini mi se da do mene dopire sjetan miris prerano ubranih ljubičica i da se u meni budi ravnodušnost i prema samom sebi te da sam slučajni zalutali zrak mjesečevog svijetla...

Gledam u svoje suhe ruke i milujem ih pogledima nježnim i djetinjim kao što joj želim pričati o svojim snovima i o svojoj bojažljivoj ljubavi.

Svijetlo se u njenoj sobi gasi, krupni opori muški glas zvoniti i onda se sve ugasi kao svijeća pred svetištem i mrak zavije i njenu sobu i mene a jedino svijetli u meni djetinja i ljubazna ljubav prema njenoj pjesmi i njenim neizljubljenim očima!

XII.

Razboljela me tuga u vinogradu, kao što se rastuže lopoci na vodi kad zvijezde pokriju oblaci. Sjedim pred kolibom na kamenu i šaram trskom po pijesku, dok se jabuke rumene,

grozdovi njišu na vjetru a iz daljine dopire glas čobana.

Prolaze kola, pucketaju bičevi i čuje se lugarev zov, ali ja ne mogu da ustanem i da se otkinem od sebe, da odem niz vinograd te da na sve zaboravim.

Pudarice pjevaju, glas im je: cvijet milovan sunčevim prstima; i znam da im mladost i ludost gori u očima i u kretanjama, ali ja sada ne mogu da ustanem i da odem...

Razboljela me nepoznata tuga u vinogradu kao što se rastuže lopoči na vodi kad zvijezde pokriju oblaci...

XIII.

Povratio sam se danas u grad. Dočekale su me mutne žarulje na uglovima, zanemarene ulice, jezovit glas automobilskih truba, nehatnost i prezir ljudi...

Cijele su mi noći pjevali kotači crnoga vlaka o prolaznosti i nestanju, a u zoru me je dočekalo prokislo sunce, ogoljelo granje i oblaci na zapadu.

Jesen je došla kao nastradala žena, kao otjerana ljubovca i položila je svoje ruke na moje oči i čelo, kao što idječje ćeretanje pokriju prvi nasrtaji sna...

Jesen je, a ja sam postao mek i dobroćutan. Otvaram prozore, gledam na planine i znam da negdje mahnito huje nabujali potoci, kisnu kuće i gase se mnoge neostvarene nade...

Djevojke prolaze s kišobranima, ali ne misle na jesenje tugovanke, nego upijaju očima bioskopske plakate i žele nove cipelice i šarena ogledala...

Ne ustajem i ne izlazim na put, jer znam da je neću sresti

Ante A. Jakšić

OLUJA

Bila se približavala večer. Oblaci su sa svih strana dolazili, hovitlali i sve više mračili nebo, kao da prete poplavom. Po pustarama gornje Bačke već je bilo svuda pokošeno žito. Strnjike se belele, baš na suprotnost sada mračnim kuružnjacima.

Divota je bilo gledati sa jednog brežuljka tu veličanstvenu panoramu: od noge, pa dalje u naokolo nepregledne njive i ledine, gde-gde po njima koje krdo svinja ili goveda. Svuda se bio razlio purpur zalazećeg Sunca, što je tek progledao ispod tmustih oblaka, da u idućem času već potone, tamo na kraju puste kao u more.

Ja sam stajao na mestu, gde se puteljak ceo obrastao travom, previjao na brežuljak, da posle — kao zmija — ponovno nestane u dolini.

Žao mi je bilo ostaviti ovu samoću. Voleo bih još ostati... dočekati mrak; te u noći, kada zavist i zloba miruju, da pođem, poletivši u visinu više sviju živih bića, prolebdivši sve krajeve. a u zoru kada se život diže, voleo bih poletiti u visinu, da se okupam u svežem žaru tek izlazećeg Sunca, da zapevam kao ševa, te posle kao grumičak da se bacim na zemlju, da nestanem: ne gledajući ovu zemaljsku bedu.

Iz ovih misli me prekide oštar izvježduh u pravcu salaša. To je važilo za mene da teram stoku. Nebo se i dalje mračilo, tako da sam morao da se požurim ako sam hteo prekiše da stignem kući.

Salaš na kojem sam se nalazio, pripadao je mome ujaku; koji me je svakog školskog odmora dovodio ovamo; da bi posle u jesen svež i novom snagom prionuo na rad. I zaista prijalo mi je u tim samotnim poljima. Pa i sada me obuze meko prijatno čuvstvo, pomislivši na one dane; kada sam se čuvajući stoku znao zagledati tamo u daljinu, odakle bi svako jutro Sunce sinulo.

Tako sam uvek u mladosti provodio dane na salašu, ili bolje rekuć na salašima; jer sve one bele kućice pobačene po poljima, opkoljene sa drvećem, iza kojih se na daleko prostirala pusta; kao da su moje bile, svuda su me srdačno pozdravljali, bio poznat ili ne.

Obuzet ovakovim mislima stigoh na salaš, gde je stoka već nestrpljivo čekala oko bunara da ju napojim. Nisam bio baš jak dečko, ali na džermu sam voleo da vučem vodu. Sve mi je nekako prijala ona umilna škripa i ono lagano dizanje i spuštanje, pa žuborenje kristalne vode, koja se prelivala po alovu, da ju stoka u idućem času halapljivo ispije. Sve mi je to u duši skladalo neku novu, — umilnu — još dosada nepoznatu simfoniju — simfoniju puste.

Spremivši stoku, još sam se zadržao pod „ambarom“, kad no čuh da me zovu imenom. Po mirisu koji je prodirao iz kuhinje, te se ugodno prostirao po ledini, — ispod tamnih višnjika, — naslućivao sam da me zovu ka večeri.

U predgradi, — što se kod nas zove „ambetuš“ — bio je prostrt stol, okolo njega klupe a na njemu se ugodno parila večera. Moj ujak — već stariji čovek sa mrkim pogledom, — sedeo je za stolom te čekao družinu. Rukama je podupro glavu, te mrko gledao ispod obrva na tamne oblake, što su

se sve više gomilali.

— Gde si ostavio Jašku — zapita me tupim glasom, te upiljio pogled u mene, što mi baš nije prijalo, jer sam znao da će i mene psovati zbog Jaškove nepažnje, — Treba da zna da se približava nevrema.

— Zar se Jaška nije vratio? — upitam ja, umesto da odgovorim, pošto momentalno nisam nalazio reči za odgovor.

— Idi pa ga pogledaj negde; pa ako ga nadješ, pomoz mu doterati stado.

Ja, i ako sam bio gladan — a na stolu se parila večera, koja mi je nadražavala apetit — morao sam poslušati, jer u ovakvim slučajevima ujak nije trpio odlaganje. Strog baš nije bio, ali je bio tim veći škrtac.

Dakle nisam imao drugo, morao sam otići da tražim. Pošto je naš „salaš“ bio na brežuljku, mogao sam sa jednog uzvišenja da vidim na daleko. Tako odem do jednog osušenog višnja — koji se nalazio malo podalje od zgrade i nije bio visok — popnem se na njega, dobro se poduprem nogama o osuene grane; tepogledam u okolo. Podamnom se na daleko prostirala ogromna Bačvanska ravnica, koju je gde-gde presecala bela i prašna cesta, te se nastavljala previjajući se kao zmijska tamo u daljinu. Pošto se prilično smračilo i pokraj svog naprezanja nisam mogao na njivama nigde i ništa videti.

— A — haj — zavičem ja, napravivši levak na usta od dlanova. Ugovoreni odgovor bi bio isti — ako ga Joško čuje — ali ja ne čuh ništa, osim pustog odjeka mog vlastitog glasa u daljini. Ponovio sam povik još nekoliko puta, ali ne dobih odgovor.

Počeo sam bivati nestrpljiv, te se osvrnem naokolo, kad no osetim da me zahvatio isprva slab vetar. Dunav je sve jače i jače, nosio je prašinu dirao vis, savijao drveća i fijukao oko „taraba“. Dame ne sruši sa drveta morao sam da požurim. Već sam bio na zemlji; kada se vnu munja — što poprati ogromna grmljavina — te se za njime osula kiša kao iz kabla.

Stigavši natrag u „ambetuš“, nisam našao tamo nikoga; svi se bili sklonili unutra, jer je kiša zapljuskivala pod krov. U sobi se svi skupili oko stola, ali niko ni je večerao; uprli svoje poglede nekamo u strop i šutili, čekali su nekoga.

Napolju je duvao jak vetar i padala kiša, udarala o prozorska okna, slivjući se dole; kao da pritiskuje ovu olovnu tišinu. I ako sam bio gladan, u ovome raspoloženju nisam mogao jesti. Ustanem od stola, prišavši prozoru, kroz koji sam još mogao u tami nazreti pustu „ledinu“ opkoljenu višnjima.

cima; koje je nekad-nekad osvetlila munja. Oluja je napolju i dalje besnela; okudala lišće sa drveća, ponela da bi ih sledećem času bacila u vodu i blato.

Najednom čusmo kako (pas ispod) „hambara“ muklo zalaja. Netko se približavao kući. Vrala se od „ambetuša“ otvore; te još čusmo kako se netko teškim koracima približava sobnim vratima, koja se u idućem času otvore, a na njima se pojavi čoban Jaško. Sav je bio prokisao... sa lica i odela mu curila voda.

Bio je to mladićnekih osamnaestih godina. Lice mu potamnelo od mnogog sunca; a kosa mu stršila ispod zamazanog šešira. Bio je rođeni „salašar“, škole ni je polazio, te mu cela pojava bila nekako prirodna.

— Pomoz' Bog. — Pozdravi on nas, samo da nešto reče: jer smo svi uprli pogled u njega i očekivali što će reći. Ujak ne čekajući dase Jaško skine; ustade od stola te podje vratima, mahnuvši mu rukom da izadje za njim.

Mi koji smo ostali u sobi ćutali smo. Znali smo da će se napolju nešto dogoditi. jer ujak nikada ni je mogao da oprost i najmanji gubitak što je sada očevidan bio.

Iz kuhinje su prodirali mukli odjeci glasova, a najviše ujakov grubi glas kojim kao da udara po vratima, na što je bio mukli odgovor čobana Jaška.

— Zr ti je to hvala za ono što sam te primio kod sebe? Psovao je ujak, ali mu ovde glas zamre u mumljanje; da u sledećem času još jače odjekne:

— Idi od moje kuće... Ne trebam te više — nisi zaslužio da te inadalje držim pod ovim krovom. Idi pa traži sebi novo mesto.

Drugo nismo čuli osim da je netko opet otvorio vrata na „ambetuš“, te izašao napolje. Nismo dugo čekali, kada se vrata otvore a na njima udje ujak sam približavajući se stolu

— Izgubio je od stada prokletnik. — Jadikovao je ujak. — Veli: „oluja ih poplašila te se razbežale“. Taj gad... Još je smeo da mi dodje pred oči.

Ja pogledam ponovo kroz prozor. Oluja je dalje besnela, kiša se lila u mlazevima, kao da ne misli stati.

Ovoga časa sevnu munja osvetlivši okolinu i ja opazih kako jedan lik odmiče po „ledini“. Kaput zabacivši na ramena, šešir natukao na čelo; lagano je odmicao, boreći se sa kišom i olujom.

Nisam mogao dulje ostati u sobi. Dušu mi pritisla neka teskoba; želeo sam na svež vazduh u samoću, pa makar u oluju i kišu. Išavši napolje još sam čuo ujakov glas — što me

je pitao kuda ću — ali ja sam već bio u „ambetušu“ te mu nisam mogao odgovoriti. Stupivši na prag; vetar me zahvati te mi zavitla kosom, dok mi kiša pljusnu u lice. Tada osetih prvi puta što je to izagnan biti — u kiši i oluji bez krova nad glavom.

Ovoga momenta sevnu još jednom i ja pogledo na „ledinu“, ali Jaška nigde ne videti tamo. Otišao je u kiši i oluji, da luta po pusti; jer kuće ni roditelja ni je imao. I on je jadnik jedan odonih mnogih; koje bjeda primorava na rad, rad koji ne radja plod.

Prohtelo mi seu duši da podjem za njime, da ga utešim ulivajući mu nove nade u život, da mu pokažem put kojim bi trebao da podje da stigne onamo; gde bi našao cilj svoga života.

Kopunović Vladislav

Zuji junska pšenica

*Predvečernje. U zlatno klasje golubova jata sleti
Zrelo klasje krune...*

*Vjetar je dahom zanjihao ogromne njive
Zlata pune...*

*Jutros sam bio na pričesti. Rekoh: Moliću Boga,
Slaću Mu plamen duše
Da nestane iz nje zastarjelih ideja
Što mi najljepše ruše.*

*Sada, uz zujanje žita čujem orgulje crkvene
A tamjan — zrak treptavi...
Po njivi, u žitu svijeće vonja ko na oltaru —
Osjetih pokoj na javi...*

*Odmaraj se pšenico, još ovoga mjeseca u drveća straži
Što te naokolo kruže,
A onda će te kositi, u kamare voziti
Počivaćeš ko na njedrima — ruže.*

*Zuji junska pšenico, moja će te braća i risari
Laganom kosom kositi,
Zri junska pšenico, u krstine će te risaruše
Večerom pjevajući nositi...*

BLASKO VOJNIC HAJDU

SUSRETI

U birtiji smo. Na stolu pred nama je vino sa časama — punim — polupraznim — koji je kako ispio. Oko stola sede moji drugovi, nekoji oće sasvim pijani, naslonjeni glavama na stol — spavaju — a čitava ciganska družina svira iza naših ledja. U prostoriji je velik dim. Cigani sviraju — pevačice u tankim haljinama sede pored gostiju umiljavaju im se — brblja se — i znam! sad će biti bacanje novca — evo! moj drug Ivan ustaje — dozivajući cigane tura ruku u džep i vadi punu šaku sitnog novca. Stavlja pare na stol i zapoveda — svirajte! „Mene majka jednog ima“. Violinista se unosi u lice Ivi a on ga grli jednom rukom, drugom čupa i mrsi svoju kosu.

Unutra ulaze novi gosti. Vidim poljski nadničari. Skromno naručuju po jednu času vina i gledaju mog druga kako se zanosi svojom pesmom. U takvim momentima kada pijem i gledam drugog kako se zanosi svirkom i mene njihova raspoloženja teraju, da razmišljam o nečem — što je dublji utisak ostavilo u mojoj duši.

Bilo je to pri putovanju — zakasnio sam na voz.

Veče je — sa velikim loptastim mesecom te se vidi sve zelenilo široke ravnice. Stanica kod koje sam zakasnio — mala je — i bilo bi mi dosadno čekati u njoj, a do idućeg voza, ima još tri sata. Odlučio sam peške do druge stanice. Staza po kojoj hodim — obrasla je visokom mladom travom i divljem cvećem te šušti pod koracima, a miris — od moje noge pokidanih cvetova — seća me, da sam u poljani — sam.

Sa obe strane pruge — njišu se na noćnom strujanju vazduha — dozrela žita — zeleni kukuruzi su u redovima kao vojnici njiva — na pruži šine sjaju od meseca, kao dva duga sablasna zraka — veliki mir vlada — i samo na telefonskim stubovima — žice bruje — tiho... kao pratnja, na pevanje cvrčka ukraj puta.

Opija me tišina — uznemiruje samoća.

Nedaleko ispred mene — crni se čovečja prilika. Radnik je sa poljane. Hteo sam ga obići, ali ne nepovredno iza njegovih ledja — on se uplašeno okrenu — kriknuoši.

Nisam razumeo, zašto je to uradio? Neverovatno mi beše, da se odrastao čovek, može tako uplašiti. Kad sam ga pozdravio on mi se obrati govoreći: lako se plašim, od kako sam došao iz rata.

Hteo sam ići sa njim zajedno i pričati — ja inače volim slušati o ratu (istina samo slušati) od ljudi koji su ga proži-

veli. Ali ovaj mi ne izgleda normalan. Crni brkovi — kako ću vam otprilike reći čemu su slični — krizantenima. Istina krizanteni nisu crni, ali brkovi su bili zavrnuti dole kao uzane late u njih i ispod tog „crnog cveća“ su virile debele — sigurno bolima iskrivljene usne. Oči su crne, izbuljene — divlje i beizrazne. Ipak sam upitao: a kuda idete?

U N. L... Tamo je vašar — možda ću nešto zaraditi.

Pogledao sam da vidim šta će prodati.

Preko ramena je prebačena stara iskrpljena torba, ali prazna. Opazio je da hoću znati šta prodaje — te mi je objasnio. Ja sam invalid — prosim. Tek sam onda opazio, da hramlje na jednu nogu. Dao sam mu nešto sitna novca, a on je zahvaljivao — ponizno sa lepim rečima kao i svaki prosjak.

Četrdesetih godina čovek — obogaljiо se u ratu — prosi. Zamišljeno sam koračao putem dalje. Evo! ništa sažaljenja nema u meni. Srdžba povezana strahom goni me napred i svaki šum mi se čini kao kod poluludnog prosjaka.

Mesec se zavio u jedan oblak — a ponoćni hlad se spustio na zemlju.

Stigao sam na malu uredjenu stanicu.

Sat čekanja. Seo sam na klupu, ispred stanice.

Okolo je zasadjeno malo puzovo cveće. Na prozoru je zvučnik radio prenosi noćnu muziku.

Sedim i slušam — ugodno mi je, a prosjaka sam već i zaboravio. Nisam dugo sam. Prilazi mi mladić, preko dvadesetih godina, sa motikom u ruci — snažan — vidi se po licu prost, sa dobrim očima i hrdjavo obučen. Seda do mene i pita:

Kuda putujete?

U N. L.... A vi?

Isto.

Ćutanje. Onda on uz zevanje govori: Žurio sam da ne zakasnim na voz. Hteo sam prvo ići peške, ali jako sam umoran pa se nisam smeo odvažiti da krenem.

Danas je subota — zar vas nisu malo ranije pustili kući. Nisu! — psuje on i govori: Mi znamo naše radno vreme. Od ujutro do mraka — za malu nadnicu.

Jeli teško danas na selu? upitam ga ja tek da nešto kažem. Oh! još kako, klima on glavom zagledavši se u cvetove ispred nas. Umorno se protego i nastavio govoriti.

Vidite! nisam ja toliko umoran od samog rada — koliko od nečeg nemirnog što osećam.

Široko me pogledo, kao da hoće videti da li mu vjerujem. Skupimo se tako — mi seoski momci pred crkvu — kad li samo dodje jedan i pripoveda; kako je čuo gde govore svećenik i učitelj — Nemci su izmislili takve i takve gasove, topove, bombe i već koje kakve sprave za ubijanje — te se boju da neće uskoropočeti rat.

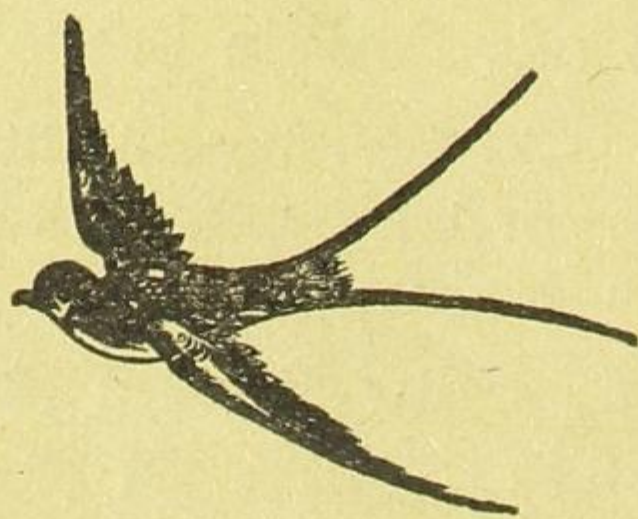
A mi skoro stanemo sa dišanjem, slušajući ga. Razidemo se gotovo svi nemiren. Više puta nedeljom ležim na ledini pod voćkom i razmišljam o životu te se čudim kako ga ne razumem — baš se ništa ne razumem ni u svoj život — a onda mi postane dosadno, kao kad dugo ležim na krevetu a nespavam. Uveče šta znam raditi? Odvučem se — kao malo dete, — u gazdinu leju — ukradem veliku dinju ili lubenicu, donesem kući, pojedem i legnem spavati. — Obojica smo začutili.

Počeo je već zevati — dosadilo mu pričati. — Tišina je. Meseč obasjava a odnekud škripe kola i njihova škripa zvuči otegnuto kao da dolazi iz nekog instrumenta. I radio svira — čudno — slično kolskoj škripil — samo što je ovo udešeno — umetnina — a kod kola — prirodno, grubo i pod pritiskom tereta. Na stazi uz prugu — pojavi se senka nečijeg tela i odmah sam prepoznao prosjaka, kojeg sam susreo na putu prema stanici. Kad je došao bliže. — mladić je začudjeno promrmljao; moj otac. Zar je to vaš otac? — upitam ga ja. Da!

Ispričam mu kako sam naišao na njega, a on mi odgovori. Rekao sam mu da ne ide u varoš kad nema novca, jer jednom išao noću sam, pa se od nečeg uplašio i do jutra je ležao kraj staze a kad smo ga doneli kući, upitao je još uvek uplašen: na kojoj smo fronti?

Tiho se nasmejao toj očevoj nezgodi — pružio mi ruku i otišao za prosjakom govoreći: no zbogom! — laku noć!

Ante V. Purčar

TINKIN GABOR

...A kad se ona približavala salašu svoga sina preko od-rasloga žita uzdignute glave, opazi da se pred vratima velike staje upalila šibica. I opet tama. Napeto je gledala na mesto gde se malo pre upalila šibica, cigareta je gorila, pušač je vukao dim, svetlost se oko njega kruniła, uvidela je, duge kovrdjave nepočešljane kose, vidno proletno odelo, otvoren dubok glas i ona ga je prepoznala...

Od njega nije smela na salaš. Čula je, nešto je sa slugama pričao, nešto o devojkama i počeo je strašno da se smeje. Iza-zovno se smejavao sve su staje i ledina odzvakjale. Jedan je pas lajao. Na nekog ko je bio blizu. Blizu je bila gazdarica, udova Tinka Baić, rođjena Harma Gaborova mater. Sedila je u žitu. Znala je noćas će joj biti postelja ogromna dužina žita njenoga sina, jastuk koja veće grudva, a pokrivač njene crne, vranke kose...

Sedila je i razmišljala. I tako se počeo u njenoj duši nizati prizor za prizorom iz prijašnjeg života:

Jedanput išla je iz grada na salaš. Put je bio dug i širok, sav prašan. Baš kod stupa gde je napisano 10 km. stajao je veliki kameni križ, iza njega četiri akacije i bodljiva krunica. Pod križom ležao je sin Gabor. Valjao se, dizao noge, najgadnije ps-ovao, ludu pušio, vikao. Bio je u Batinim belim cipelama, crnim kratkim gaćicama, beloj košulji, s cigarom u ustima. Prepoznala ga. Sagnula se da predje drum kraj križa puzajući, da je ne vidi. Osetio je bat koraka. Popeo se na križ. Spazi svoju majku. Od-lomi granu krunice, i poleti za njom. Ona se dotrčavši kući jed-va zaključala i već je i on stigao za njom. Mlatio je granom po vratima. Razlupao nekoliko prozora. Vikao je na nju da je naj-gora, da nije majka, ta ni ne gleda, veli, ko čeljade. Zatim se snuždio i klonuo. Zvao je da mu da nešto da jede. Već tri dana nije jeo. Bio je u vinogradu. Otkako je bolestan nije bio u vino-gradu, a evo već sedma godina njegove užasne bolesti. I sada, kada je otišao, čuvar vinograda nije ga prepoznao i komandovao je ponosno: Na levo krug!!

Ona se nije odazivala...

Imao je pet američanskih konja. To mu je sve izmršavilo jer nije imao čim da hrani. Jedan mu je bio pre prvi na konj-skoj trci. Misli i sada, ali ne može. Otišao je u staju, pustio konje na ledinu i legao u jasle. Mater kad je videla ode i za-ključa ga. Derao se ko vo. Vilama grebao zid, razbijao vrata. I ona je otišla u vinograd i bila tri dana. Dotle je ovaj jadnik bio zatvoren, a konji se šetaju.

Treći dan jako je ogladnio. Seo je na vrata i plakao. Ne kao dete! Plakao je glasom čoveka koji gine od gladi. Glasom tako mekim da je i kamen mogao proplakati. Susjedima se saža-li ljudi jednu cigaru? — Imamo govore seljaci i zagledaju mu

odelo sve od zida, lice, ruke, usta, sve je to krvavo, očajno, a on mesto da nešto jede, zavio cigaru, ostavio seljake, otišao na ledinu i lego nešto pevuckajući...

(Nastaviće se)

J. OLIKIN

Disharmonija ljubavi

*Sa jednom rečju,
Jedne crne noći,
Porušila si svetinju:
Najlepša osećanja
Moje duše!
U Tvojim očima pročitao sam reči:
Da ljubav moja beše samo san.
Jer Ti imaš nekog, ko Ti je preči;
Drukčiji je Tvoj životni plan.
Tebe je neko razvoleo,
Dušu i srce Ti odneo;
Negde daleko,
Daleko.
Srce Ti hoće da me zaboravi;
Kao što se zaboravljaju snovi:
A ja, da ostanem
Greh
I
Smeh...
Ali,
Moje srce nije kameno,
Da ljubi bez ljubavi.*

FRANJO BAŠIĆ

PRIKAZI

Novi roman Djure Vilovića

Đuro Vilović: Tri sata. Roman. Izdala Binoza M. H. P. Zagreb 1935.

Novi roman Đure Vilovića „Tri sata“ je realistički. Vilović zahvata u planove medjumurskog zbivanja, istorijski i umetnički, i daje tome zbivanju zreo i čvrst umetnički oblik. Glavne književne karakteristike Vilovićevog stila potvrđuju se umetnički i u ovom romanu. Vilović na planu idile gradi čitav roman o kretanju najsevernijih delova našega naroda, pomažući se pri tome nepobitnom istorijskom dokumentacijom i dobrim poznavanjem medjumurskog seljačkog života. Između tri lica u romanu razvija se tehnički radnja kao živa materija medjumurskog zbivanja, bez avanturističkih, romantičnih i folklornih momenata. Na retko ubedljiv i netendenciozan način, Vilović je dao sliku medjumurskih istorijskih i životnih stanja, naročito u pozadini svetskog rata.

Vilović gleda provinciju seljačkim očima i sa šireg nacionalnog gledišta. Njegova sposobnost sažeta prikazivanja ima i u ovome romanu velike rezultate. Svojom sadržinom „Tri sata“ ostavlja u nama iskren i prost utisak koji je pun saučešća i boli. Sliku stradanja i žalosne istorije naših najsevernijih krajeva do 1918 god. Vilović daje u punom, realističkom osvetljenju. Vilovićev roman sadrži mnogo vere, moći, nade, svežine i poleta koji je umetnički ovaploćen u licu studenta Runjavog koji je u romanu postavljen kao veza između austro-madžarskih vatrenih linija i naše pozadine. Iznoseći pojedinačne patnje, da ih ne bi uništila austro-madžarska ratna cenzura, Runjavi sastavlja i stilizuje sve što sirote seljačke žene kažu i na taj način izveštava ljude u rovovima o žalosnim prilikama kod kuće. U tim pismima žene pozivaju na prikriven način muževe da ne učestvuju i da sve više napuštaju Austriju. Po sadržini Vilovićev roman je težak, umetnički primamljivo sagradjen, i odaje pisca jakih umetničkih kvaliteta i darovitog posmatrača.

M. B.

PESNIK SVITANJA

Da je danas većinom naša lirika bolesna, ne treba nikog uveravati, jasno je i onom prosečnom čitaocu. Da je nastala poplava moderne lirike u nakladama velikih poduzeća, proletarijata, jauka, plača i bola, knjige bez najmanje vrednosti i to je jasno. Ali, da ljudi koji najviše hoće raditi, koji imaju dara, iz pozadine jedva prokljuvaju glavu zbirkom i to u svojoj nakladi, kako to?

I g. Vinko Nikolić, o kome smo u prošlom broju par reči rekli, jest jedan od mladih ljudi koji nije našao nakladnika. Istina čitali smo u „Luči“, „Selu i gradu“, „Obitelju“, njegove pesme, ali zbirka odaje pesnika, onakvog kakav jest čovek.

Posmatrajući krug pesama g. Nikolića, vidimo da ostaje na pravcu koji je započeo: Lepota i ljubav, zdravi kat. duh, duboka vera, vernost materi, bratu... Na sve gleda sanjarskim okom sa tugom u srcu, sa čežnjom u duši, i peva o svemu onako kako mu dodje. Kad je u Zagrebu peva o rodnom gradu Šibeniku i bratu što ga zaposlen čeka, kad je tužan peva pesme socialne, ali lepo rečene, i izrazi odgovaraju i stihovi. Stihovi većim delom su slobodni, očaravaju čitaoca posebnom lepotom, tečnošću, jer govore kao da nam neko ugodno priča za mesečnih noći o zapletajima meseca u granje o vedrini noći i jadima mladića, kao da smo, čini nam se u crkvi kandila i svetala, i čekamo kada će doći svećenih da dušu nahrani. Telom Kristovim. Ko čita pesme g. Nikolića može samo uživati i diviti se:

PROLJETNA SVITANJA

Sunce obrise svijetle crta po plavom nebu — — —
A ti, moj umorni brate, prignut nad ozeblom zemljom,
živiš o vodi i suhome hljebu,
i mlakog proljetnog jutra sanjaš o meni.

Jesu li procvali bajami stari pokraj našega stana,
da li je rodilo lozovo pručje mrtvoga krša,
da li se rascvaše mirisne višnje i jabuke sočne iz malena vrta,
jedre li crvene slatke trešnje?

Da li već mirišu putovi poljski vonjem mladoga proljeća
i plave li latice mirisne jorgovan-grane;
o, moj siromašni brate,

da li se patnica mati sada još suza sjeća,
da l' joj zacijeliše rane?

I da li brbljaju srećno mali nestašni vrapci,
a pred stanarskom kućom cvile li laveži turobna pseta,
i rzanje dragog konjića Bijelca?

Kada smo zajedno jednog cvetnoga jutra u polju bili,
sjećaš se brate,
oni su vidjeli, da su mi svlažene oči,
i tada su gledali na te?

Da li te pitaju ti moji stari drugovi za me?

Reci im samo više da nesretan nisam,
da sam u dragom i velikom gradu,
i šapni (jer mogli bi čuti ljudi, a oni zavide radost)
da ću ja možda biti i — sretan!

G. Nikolić pripada grupi liričara sela. Zastupnicima te lirike je namera, da poprave i gurnu u pozadinu liriku tuberkuloze, hroptanja, svega što je bolesno, je je i to jasno, da je ta i takva lirika odvratila čitaoce i uzaludno je lamentiranje takvih pesnika, jer ne znaju zašto se knjige ne čitaju.

G. Nikolić, rođen u Šibeniku 1912 g. studira filozofski fakultet u Zagrebu. M. B.

Urednik: Blaško Vojnić Hajduk Skotus Viator 98 — Izdaje: Jug. Nac. društva „Biskup I. Antunović“. Vlasnik: Dr. L. Matijević, advokat

GUSTIKA FISTER

INDUSTRIJA NAMEŠTAJA — SUBOTICA

Pogledajte samo izloge naše prodavaone! — Naša izrada je uvek umetnička! Uvek najnovije stilske kreacije zadovoljavaju i najprefiniji ukus: Naš nameštaj vam pruža potpuni komfor! — Naš nameštaj je izvrstan po gradji umetnička izrada vam pruža jednu estetsku lepotu, a povoljne cene mogućnost da uživate sve to.

NAJBOLJE, NAJLEPŠE I NAJJEFTINIJE!!!

Za leto

pravi svileni buzet

možete dobiti

kod

Vlade
Seokarovića

Subotica

Karađorđev trg 9